

Qüestions

CIDOB

D.L.: B-8441-2012

14

SETEMBRE
2012

EUROPA EN CRISI: l'escenari de la no alternativa

Oleguer Sarsanedas entrevista **Elina Viilup**, Investigadora principal CIDOB

La Unió Europea està experimentant la crisi més greu des de la seva fundació –fins al límit, en el cas d'alguns estats membres. És una crisi que va venir de fora, bàsicament com a dany col·lateral de la globalització (l'augment de la demanda de finançament per part dels països emergents, la desregulació dels mercats i l'ona expansiva del daltabaix financer als Estats Units), però que ha fet aflorar alguns defectes estructurals importants en la construcció europea. És també una crisi que reforça la desconfiança dels ciutadans en els òrgans electes, que afavoreix els partits marginals i potencia l'atractiu de radicalismes i populismes, i que alimenta les protestes civils i els canals extraparlamentaris de representació/participació.

Elina Viilup descriu la situació actual de confusa, perquè hi ha forces contradictòries (i simultànies) en joc: d'una banda, el poder i les decisions a Europa s'han desplaçat cap a les capitals dels grans estats membres (especialment Berlín); d'altra banda, s'estan fent passes (cap a una unió fiscal, per exemple) que semblen portar inequívocament cap a una unió política federalitzant.

Jean Monnet va dir que Europa es fa a cops de crisi. La crisi actual és útil en aquest sentit?

Un diplomàtic danès em va dir una vegada que els avenços a Europa sempre es fan quan les crisis s'han resolt –no abans. La sensació d'èxit després de superar la Segona Guerra Mundial i les crisis dels anys 70, per exemple, va ser el que ens va fer fer passes endavant. El Tractat de Lisboa, en canvi, és clarament un document acordat de mala gana. O sigui que potser haurem de resoldre primer la crisi.

Es diu que ens trobem en una situació de no-alternativa...

En certa manera, sí. La UE es va dissenyar per anar d'una integració tècnica a una de política. Alguns membres que s'hi han incorporat més tard potser no s'adonen que el tren porta a algun lloc, però sí –i amb el trens passa que si hi puges, acabes arribant allà on et porta... tret que algú o alguna cosa accioni el fre.

Se senten europeus, els europeus? És aquest el pecat original de la UE –la mancança d’una base popular?

És certament un dels grans problemes: els europeus no senten que comparteixin una identitat comuna. Estem pagant els pecats del passat: la construcció europea ha estat elitista des del començament. Avui, l’euroescepticisme creix i cau dramàticament la confiança en el projecte europeu –fins i tot a països tradicionalment molt proeuropeus, com Espanya. El suport a la UE és encara important en alguns països com Alemanya i Polònia, però la tendència general és a la baixa.

Tanmateix, existeix la creença molt estesa que tenim un model social i cultural que és únic al món, que aquest model està en perill, i que no és retòric plantejar si el podrem salvar o no...

És qüestionable que el ‘model europeu’ sigui l’Estat del Benestar, atès que els estats membres de la UE són molt diferents els uns dels altres. Té més a veure amb valors comuns. Els estats membres estan compromesos, a través dels tractats de la Unió, a compartir una sèrie de valors –no pas un model social. L’Estat del Benestar es troba en aquests moments en perill a Europa Occidental a causa de la nostra feblesa demogràfica, de manera que sembla que no tenim cap altra opció que empetitir-lo. La reforma és inevitable si no aconseguim augmentar espectacularment la productivitat. Però certament sempre hi ha alguna cosa de positiu en una crisi: ara podem veure clarament que tenim seriosos problemes estructurals.

És l’estat-nació encara, com sempre, el principal obstacle en el camí de la lògica evolució europea cap al federalisme?

Sí, cada vegada més. Avui a Europa, les decisions les prenen cada vegada més els estats membres de la Unió –els importants. En aquests moments, la institució europea més influent i activa és el Consell Europeu (s’ha reunit unes vint vegades des que va començar la crisi; anteriorment, la freqüència era de quatre vegades l’any) que és on es reuneixen els caps d’Estat i de Govern, representant els seus governs estatals. La Comissió Europea i el Parlament Europeu estan sent marginalitzats i les decisions es prenen, de manera creixent, a Berlín.

És clar.

Però els alemanys són uns líders reticents. No han volgut mai el paper principal, sempre han preferit anar en grup. Ara la situació ha canviat: tothom depèn d’ells. Atès l’augment de la desconfiança entre estats membres que provoca la crisi, els alemanys volen assegurar-se que aquesta vegada quedin fixades una sèrie de regles dures. Quan es va crear l’euro, ells volien avançar cap a la unitat política, però els francesos van dir ‘no’. Ara volen assegurar-se que tots estem d’acord en el camí, el ritme i la metodologia.

I què hi diuen els francesos?

És difícil de dir quina és la seva posició. Hollande és proeuropeu, però el seu partit és més tebi i ha de vigilar per l’esquerra. Per ara no hi ha hagut cap acció forta per part d’Hollande (l’home invisible d’Europa, com ja l’anomenen alguns) i es pot detectar una certa decepció tant a Brussel·les com a Berlín. El contrapès que tothom (inclosos els alemanys) esperava després de l’etapa Merkozy no es veu enlloc. El quid de la qüestió continua sent el mateix: els francesos no volen transferir sobirania –malgrat que ara probablement no tindran més remei, a resultes de la integració ‘per la porta

del darrere' que representen els mecanismes d'estabilitat.

I no hi ha un problema de ritme? Vivim en temps accelerats i la presa de decisions a la UE és lenta... D'aquí que el *lobby* tecnocràtic (promogut per les mateixes institucions de la UE) vagi cobrant força. Toca menys democràcia?

La integració europea no ha evolucionat mai, en tota la seva història, a un ritme tan fort com ara: només cal mirar la relació de decisions preses en l'últim any i mig. Pel que fa a la democràcia: avui a la UE les solucions vénen dels estats membres, i són els líders electes dels estats membres que prenen les decisions.

Però els nostres líders actuals no gosen dir als votants què està passant i què ens hi juguem, encara menys quines opcions tenim i quines estratègies podem pensar...

Els líders europeus són dolents comunicant, això és un fet. Però la situació és realment molt complexa, i fins i tot ells no sembla que l'acabin d'entendre del tot. Els alemanys, per exemple, fins fa ben poc no tenien cap sentit d'urgència: pensaven que tenien temps suficient per establir les regles del joc abans d'atendre la crisi. Si haguessin estat més desperts, probablement la crisi no hauria arribat tan endins. D'altra banda, els líders són proclius al pensament elitista: són ells, no el poble, que han de resoldre les coses –per tant, tendeixen a deixar per als votants el paper de cor. El pensament elitista explica un fenomen que és molt notable entre polítics d'alt nivell dels estats membres i entre polítics i funcionaris de la UE, que viuen en una realitat a part: no *senten* la crisi. Per a ells, la crisi és un concepte abstracte al qual se li poden aplicar solucions ideològiques.

Ara mateix, s'està pensant en una Europa de dues o de tres velocitats?

La UE ja en té moltes, de velocitats: els vint-i-set, l'Eurozona, Schengen. Sempre és difícil encaixar realitats en categories. Se suposa que el nucli d'aquesta Europa a diverses velocitats seria Alemanya, els Països Baixos i França? Però els Països Baixos i França estan experimentant dificultats econòmiques creixents en aquests moments i l'agència Moody's va dedicar un advertiment a Alemanya el mes de juliol. O agafem el cas d'Estònia, que té un sector financer controlat pels bancs suecs (Suècia no forma part de l'Eurozona), de manera que la proposta d'una unió bancària europea haurà de prendre també necessàriament en consideració països fora de l'Eurozona. El que certament està passant és que alguns estats membres poc a poc es van allunyant: el Regne Unit, és clar, però també la República Txeca. Potser es poden plantejar unes relacions contractuals diferents amb aquests països en el futur. En qualsevol cas, una cosa és segura: a Alemanya li interessa mantenir el Sud dins de l'Eurozona, perquè un euro feble és bo per a les exportacions.

Ens centrem en l'economia i les finances, però el nostre gran repte és l'erosió de les classes mitjanes. Ens estem anant a un escenari 1920s/1930s?

Penso que aquest és el principal problema amb el qual s'enfronta Europa en aquests moments: l'erosió de les classes mitjanes –que va junt amb el desencís dels votants amb el govern i els càrrecs electes. Aquest és l'ecosistema ideal per a algunes opcions que fan por: populisme, extremisme de dreta. De Finlàndia (una de les economies més sanejades i una de les societats amb un nivell d'educació formal més alt d'Europa) a Grècia, s'estan fent grans uns partits que fins ara es consideraven marginals. Tanmateix, una altra lliçó important de la història és que no es pot aplicar la mateixa lògica a contextos diferents: això no és Weimar.

Les desigualtats entre els estats membres són possiblement desigualtats de llarga durada. La UE s'ha d'adaptar al fet que Europa és, internament, com qualsevol país europeu?

Sí, certament. Els alemanys estan determinats a canviar la cultura d'Europa, però aquesta és una tasca molt i molt difícil. No es pot, tot d'una, convertir els ciutadans del Sud en bons ciutadans alemanys. Cal un compromís entre mentalitats diferents: això és precisament el que és la UE, aquesta és la riquesa cultural de la Unió. Dit això, segurament els grecs poden beneficiar-se d'una millor governança d'inspiració protestant.

La UE no és plenament una unió política i calen desenvolupaments ulteriors. És realment qüestió d'acabar la feina?

A nivell d'elits, ja gairebé hi som. Però cal veure si aquestes elits són capaces de fer que els seus pobles les segueixin. Ara mateix, arreu d'Europa, la gent està protestant. Per primera vegada, la gent parla d'Europa, es mira Europa i no li agrada el que veu. Si els líders —com passa a Espanya i a Itàlia—no expliquen als votants, honestament i amb transparència, què està passant i com pensen afrontar-ho, i també que els problemes que tenim sobrepassen els estats-nació, la gent protestarà. Les pròximes eleccions a Itàlia i als Països Baixos s'han de seguir de prop des d'aquesta perspectiva. Com també l'estabilitat del Govern espanyol.